

AZTEKI

Azteki so bili eden najrazvitejših narodov predkolumbovske Amerike. Njihova civilizacija se je razvila v osrednji Mehiki v 14. in 15. stoletju, z vojnimi osvajanjem je pozneje nastalo kraljestvo, ki je obsegalo celotno J Mehiko, s svojimi mejami pa je segalo do ozemelj v lasti Majev, še ene velike civilizacije v mehiški Ameriki.

Ko so Španci leta 1519 odkrili azteško deželo in njeno prestolnico, so bili začudeni in polni občudovanja. V novem svetu niso do takrat videli ničesar, kar bi se dalo primerjati s tako napredno kultur: velika mesta, kompleksna družbena ureditev, neverjetna bogastva, razkošne palače... Neki konkvistador je zapisal, da se mu je podoba Tenochtitlana, prestolnice azteškega kraljestva, zdela prav neresnična in je veliko bolj spominjala na fantastično vizijo iz kakega viteškega romana.

Nedvomno te velike kulture niso ustvarili Azteki sami, ampak so nasledili dosežke, ki so bili plod dela narodov pred njimi. Azteška kultura je v sebi združevala napredek, dosežen v 9000 letih skozi zgodovino osrednje Amerike - nekdo je Azteke poimenoval ameriški Rimljani.

Kot vse velike civilizacije je tudi azteška človeštvu posredovala del svoje dediščine: rastline, živali in predmete, ki so značilni za azteško kulturo, danes poznajo po vsem svetu. Imena zanje, bolj ali manj prilagojena modernim jezikom, pogosto izvirajo iz azteškega jezika nahuatl: tomatl (paradižnik), xococatl (čokolada), olli (guma), chilli (feferon), cacahuatl (arašid) in tako naprej.

Azteki so se naselili na visokih planotah okrog mehiške prestolnice, na območjih, podobnih tistemu, na katerem je zrasel Teotihuacan. Ljudstvo nosi ime po svoji mitični domovini, Aztlan (kraj kjer raste trst), imenovali pa so jih tudi tenochca, mexica, culhuamexica.

IZVOR

Kot druga ljudstva, ki so govorila jezik nahuatl (Tolteki, Kikimeki), so Azteki migrirali iz Aztlana preko Coatepeca in Ecatepeca na visoke planote sredi Mehike.

POREKLO

Tenochtitlan je bil azteška prestolnica, ki se je dvigala sredi jezer Mehiške visoke doline. V mestnem središču je bilo kar 78 spomenikov verskega in političnega značaja, kot so templji, palače, javne zgradbe in tzompantli (nekakšen kozolec, na katerem so hranili lobanje žrtvovanih). Monumentalni kompleks je obvladoval glavni tempelj, ki sta ga sestavljali piramidi dvojčici, posvečeni bogovoma Huitzilopochtliju in Tlalocu. Zelo pomembna stavba je bil tudi tempelj boga Quetzalcoatl s krožnim tlorisom, vhod vanj pa je vodil skozi žrelo ogromne kače.

KRALJI

Moctezuma 1 je vladal 28 let od 1440 do 1468. Njemu gre zasluga za pomembne reforme v verskem in javnem življenju, kakor tudi za osvajanje ozemelj do Rio de las Balsas, Chalcoe in Oaxace. Na njegov ukaz so izdelali sončni kamen z azteškim koledarjem in obnovili glavni tempelj v prestolnici.

Prva bivališča Aztekov so bila verjetno podobna kolibam, ki jih lahko še danes najdemo v nekaterih kmetijskih predelih Mehike. Njihove stene so narejene iz palic ali trstja in pokrite z blatom, strehe pa so iz slame, položene v dveh plasteh.

HIŠE

Najbolj dognana azteška hiša za tisti čas je bila zgrajena iz kamnitih blokov ali zidakov iz blata, kot vezivo pa so rabili apno pomešano s peskom. Tako so se zaščitili pred nizkimi temperaturami, ki niso bila redkost na 2200 m visoki mehiški planoti. Hiša je imela eno ali več sob, odvisno pač od družbenega položaja njenih prebivalcev. Tloris je bil pravokoten, svež zrak pa je prihajal le skozi vhodna vrata. Tipična hiša je imela prostor, kjer so kuhali in jedli, spalnico, kopalnico, ki je bila vedno ločena od ostalih delov, ter majhno domače svetišče. Hišo je ponavadi pokrivala terasasta streha. V središčnem prostoru azteške hiše, v katerem so kuhali in jedli, je bilo več gospodinjskih potrebščin. Na sredi je stalo ognjišče iz treh kamnov, med katerimi je vedno gorel ogenj. Na teh kamnih so kuhali v posodah iz žgane gline, ki so imele tri noge, pogosto pa so bile tudi okrašene.

NOTRANJA OPREMA

Hrano so nosili v košarah, nato pa shranili v zajetnih posodah. Azteki so jedli sede na petah ali na nizkih pručkah. Praviloma je moški použil obrok pred svojo ženo.

PALAČE

Na azteško arhitekturo in ureditev mest je močno vplivalo mesto Teotihuacan, veliko središče S od današnjega glavnega mesta Mehike, ki je cvetelo v letih od 50 do 750 n. š. Tamkajšnji prebivalci so častili pernato kačo (Quetzalcoatla) in boga dežja Tlaloca, ki sta upodobljena tudi na stenah piramide.

Razslojevanje azteške družbe se je začelo v času vladavine kralja Itzcoatla (1426-1440), ki je dal plemstvu precejšnje privilegije kot nagrado za njihovo podporo v borbi proti Xochimilchom.

Na jezerih Visoke Mehiske doline, zlasti pa na texcocu, je v določenih letnih obdobjih gneznilo veliko vodnih ptic. Azteki so jih lovili z mrežami, nato pa so jih na trgu prodajali premožnejšim družinam. Lov je izhajal iz časov, ko so Azteki šele začeli naseljevati osrednjo Mehiko in je njihova osnovna prehrana temeljila na ulov. Na tem območju je bilo med drugim veliko fazanov, vran in grlic.

VSAKDANJE JEDI

V Mehiki so koruzo začeli pridelovati 7000 let. pr. n. št. Koruza je bila osnovno živilo v mehiški Ameriki, kakor žito v Evropi ali riž v Aziji. Jezera v Visoki mehiški dolini so bila polna rib, ki so jih lovili v domiselno izdelan sistem mrež. V jezerih so lovili tudi rake in črve. Iz vseh teh živali so Azteki pripravljali različne jedi še v časih, ko so komaj prispeli v to deželo in so trpeli hudo lakoto.

ALKOHOLNE PIJAČE

Starejši ljudje so bili pri Aztekih zelo spoštovani, zaradi česar so imeli pravico grajati vsakega otroka ali mladostnika v skupnosti. Samo njim je bilo dovoljeno uživati alkohol in se celo opijaniti, kar so redno počeli ob praznikih na svečanostih.

Matere so svoje odraščajoče hčere učile domačih opravil, med katerimi je bilo na prvem mestu kuhanje.

NOČNO ŽIVLJENJE

Akrobati, lutkarji, pritlikavci in silaki ter glasbeniki so tvorili prave družbe, ki so jih plemiči vabili v svoje palače, da so jih zabavali. Trgovci so azteška mesta oskrbovali z raznovrstnim blagom iz daljnih dežel, ki so ga pripeljali v kanujih ali pa so ga prinesle

karavane nosačev. Delo teh trgovcev je bilo zelo cenjeno, saj se je od njih dalo dobiti razkošno blago in dragocene informacije o ljudstvih, ki se jih je splačalo osvojiti. Vsakih 8. let so Azteki slavili praznik Atamalqualiztli. Najpomembnejši praznik vsako leto pa je bil praznik ob pobiranju koruze. Trajal je 10. dni in je bil posvečen boginji Xilonen.

HAZARDNE IGRE

Pri Aztekih je bila razmeroma priljubljena igra patolli, bila je podobna španski igri parchis. Igralna deska v obliki križa je bila razdeljena v pravokotna polja, ki sta jih morala igralka zasesti z dvanajstimi majhnimi kamenčki, pri tem sta se vedno bolj premikala proti središču. Namesto kock so uporabljali 4. Fižolova zrna, označena s pikami. Španski kronisti navajajo da je bilo veliko strastnih igralcev, ki so cele dneve igrali patolli in zastavili vse svoje imetje.

PISAVA

Ob vdoru Špancev je bila piktografska pisava Aztekov v fazi razvoja fonetizacije, kajti številni znaki so tedaj predstavljali hkrati pojmovna in fonetična znamenja. Le majhen del bogatega literarnega ustvarjanja Aztekov se je ohranil do danes. Azteki so bili odlični govorniki in so se navduševali predvsem nad poezijo. V nekaterih mestih so delovale različne uveljavljene šole.

Sstopnišče piramide v Teotihuacanu kaže mogočna obredna žrtvovanja ljudi, ki so jih slavili v glavnem svetišču Tenochtitlana. Žrtve so se vzpenjale po stopnicah do vrha, kjer jih je duhovnik žrtvoval bogovom.

ŽRTVOVANJA

Mictlantecuhtli, bog mrtvih, je gospodoval Mitclanu, kjer so se znašle duše tistih Aztekov, ki niso umrli v boju.

VOJSKA

Azteški vojaški so sestavljali več rodov, na primer (orlov red) ali (jaguarjev red).

CVETNE VOJNE

Namen vojne je bil podjarmiti si sovražnika, da bi ga žrtvovali bogovom, zato premaganih v boju niso ubili, temveč so jih zajeli in poslali v zaledje. Pri cvetnih vojnah ni šlo za izgube ali pridobitve ozemlja, kraj in čas spopadov sta bila največkrat določena vnaprej.